

Activitatea arhivistică din România între cantitate și calitate

TUDOR RĂȚOI

La 175 de ani de la înființarea instituției Arhivelor în România, titlul de mai sus amintește, probabil, în primă instanță, de doi termeni care au făcut carieră în limbajul publicistic și propagandistic de până în 1990. Deși această tradiție le-a depreciat sensul, după opinia noastră, cele două categorii pot încă să constituie un reper în legătură cu ceea ce s-a întâmplat sau se întâmplă, la un moment dat, într-un domeniu de activitate omenească, inclusiv în arhivistică.

Și cum arhivistica, în general, și arhivistica românească în particular sunt domenii prea demult și deplin constituite pentru a nu le pretinde să fi cunoscut acumulările cantitative și salturile calitative conforme evoluției lor seculare, ni s-a părut util să vedem, succint, ce înfățișează în această privință arhivistica românească în trecut și astăzi și ce învățăminte decurg de aici pentru viitor.

O astfel de perspectivă impune să ne reamintim, mai întâi, că încă de la înființarea lor, în 1831-1832, Arhivele românești au pornit de la ambiția de a fi nu doar depozite de materiale documentare, ci și „sanctuarul drepturilor compatrioților”, cum le definea Gh. Asachi, sau „o avere publică, care (*sic!*) slujește de temeii legiuirilor și istoriei țării”, potrivit expresiei lui Alecsandri¹.

Ceea ce, din păcate, nu s-a împlinit decât cu destule greutate, la 31 decembrie 1831, vornicul Costache Conachi, mare logofăt al Dreptății, întrevăzând cu îngrijorare cum la ușa proaspăt născutei Arhive a Statului din Moldova avea să se adune un „nămol de dele”, pentru a fi păstrate aici de la instituțiile desființate în urma intrării în vigoare a Regulamentului Organic². S-a întâmplat astfel ca, din capul locului, să iasă la iveală unul din marile deficite cu care instituția avea să se confrunte până astăzi și anume cel referitor la spațiile de depozitare. Circumscris, fără îndoială, laturii cantitative a destinației acesteia, prin natura lui, un asemenea deficit a influențat, mereu negativ, unul din indicatorii esențiali ai activității arhivistice, vizând preluarea, păstrarea și protejarea unei părți din documentele Fondului Arhivistic Național Românesc, adică obiectivele niciodată acoperite la nivelul așteptărilor și cu atât mai puțin al trebuințelor. Iată de ce problema unui local corespunzător pentru Arhive a preocupat, chiar și după ce acestea s-au mutat, în 1866, la Mănăstirea Mihai

¹ *Istoricul Arhivelor Statului, 1831-1956*, în *Arhivele Statului. 125 de ani de activitate. 1831-1956*, București, D.G.A.S., 1957, p. 17.

² *Ibidem*, p. 24.

Vodă, prin strădaniile lui Gr. N. Manu, C. D. Aricescu, B. P. Hasdeu și ale urmașilor lor, fără a fi rezolvată decât parțial într-un întreg secol următor.

Privite, așadar, la început, în chip prevalent ca depozite centrale destinate păstrării documentelor ce nu mai prezentau utilitate practică, Arhivele românești au fost constrânse de împrejurări să se gândească mai puțin la calitatea ființării lor, fapt care, în 1831-1832, ar fi trebuit să îmbrace forma unei sume de norme, inclusiv de natură legislativă, fără de care nici o activitate administrativă nu putea porni la drum. Sub acest aspect, evident că prevederea de principiu din Regulament Organic, cum că păstrarea arhivelor statului constituia un „obiect care merităsește toată luarea aminte a stăpânirii” „supt privegherea Ministerului din Lăuntru”³ nu putea fi suficientă. S-a trecut, de aceea, la codificarea muncii⁴, la început cu timiditate, apoi din ce în ce mai aplicat, dovadă regulamentele elaborate în deceniile ce au urmat înființării, încununate de Regulamentul din 31 octombrie 1862, care trebuie apreciat ca un al doilea moment de importanță semnificație calitativă. Acum s-a instaurat un principiu de îndelungă tradiție, cu efecte preponderent pozitive asupra arhivelor românești, constând în centralizarea acestora, sub conducerea Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului, instituție organizată prin regulament propriu și unită cu Comisia documentală ce funcționa la Mitropolia din București încă din 1841⁵.

După circa 40 de ani de aplicare a centralizării în Vechea Românie, sub directoratul lui Dimitre Onciul aceasta a fost urmată, la începutul perioadei interbelice, de o anumită descentralizare, concretizată în înființarea sucursalelor din noile provincii ale țării și însoțită de lupta pentru recuperarea arhivelor acestor teritorii. Asemenea tendințe au început să prindă contur mai ales în anii în care la conducerea Arhivelor Statului s-a aflat Constantin Moisil. La preluarea mandatului, constatând că Arhivele românești avuseseră mult de suferit din cauza războiului, pierzând valori însemnate, Constantin Moisil aprecia că sarcinile de rezolvat ale instituției urmau să fie o nouă lege a domeniului, vechea problemă a localurilor și, din motive de protecție a documentelor, mai cu seamă concentrarea tuturor arhivelor vechi ale autorităților centrale, județene și comunale la sediile din Capitală și provincie⁶. Parte din aceste probleme de natură preponderent

³ *Regulamentul Organic*, București, 1832, p. 80.

⁴ Pentru legislația arhivistică românească adoptată de-a lungul timpului, vezi *Dicționar al științelor speciale ale istoriei* (Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 153-156.

⁵ Pentru această problemă, vezi George Potra, *Contribuțiuni la istoricul Arhivelor Românești*, în „Revista Arhivelor”, VI, 1/1944, p. 1-29.

⁶ Constantin Moisil, *Progresele arhivisticii*, în „Revista Arhivelor”, vol. II, 1927-1929, nr. 4-5, p. 1-8.

calitativă și enunțate în principiu de către directorul Arhivelor Statului aveau să-și găsească rezolvarea timp de circa două decenii, începând cu noua Lege a Arhivelor din 1925, codificare de unificare, care a dat o perspectivă unitară organizării instituției, continuând cu înființarea Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie și a „Revistei Arhivelor”, ambele în 1924, cu înființarea Muzeului Arhivelor, cu organizarea Comisiunii Consultative Heraldice, a Societății Numismatice Române și a Societății „Bucureștii Vechi”, cu lărgirea bazei documentare și diversificarea pistelor de cercetare etc.⁷

Aceste înfăptuiri s-au consolidat în ambele direcții, cantitativ și calitativ, sub directoratul lui Aurelian Sacerdoțeanu, interval cu o greutate particulară în istoria instituției, din cel puțin trei motive: mai întâi, pentru că el s-a suprapus cu anii plini de dificultăți ai celui de-al Doilea Război Mondial, cu ceea ce l-a precedat și ceea ce i-a urmat, sub aspectul, de pildă, al grijii pentru apărarea și redobândirea valorilor arhivistice ale țării⁸; în al doilea rând, pentru uriașa muncă de continuare a organizării moderne a Arhivelor, stabilind în această privință un moment de referință; și în al treilea rând, pentru că experiența acumulată în acești ani, ca și în cei care au urmat, a fost încununată, teoretic vorbind, de elaborarea și publicarea *Arhivisticii*⁹, tratatul ce constituie și astăzi un model și care, la vremea sa, a reprezentat dovada cea mai expresivă a maturizării teoretice și practice a domeniului.

Timp de mai bine de un secol, în practica arhivistică românească s-au statornicit reguli, obiceiuri, norme, principii și tehnici vizând aspecte cu certe valențe calitative cum sunt inventarierea documentelor și evidența lor, în general, selecționarea, valorificarea, păstrarea, restaurarea, relația cu creatorii etc. Pe acest parcurs s-au reglementat în mai multe etape condițiile de depunere a materialelor arhivistice la Arhivele Statului, eliberarea copiilor de pe documentele păstrate aici, personalul și pregătirea lui (îndeosebi după înființarea Școlii de Arhivistică), folosirea unor proceduri performante de restaurare și reprografiere¹⁰.

⁷ Idem, *Problema arhivelor românești*, în „Revista Arhivelor”, vol. III, 1936-1937, 1, nr. 6-7, p. 1-46; George Potra, *op. cit.*, p. 25.

⁸ Vezi, în această privință, *Aurelian Sacerdoțeanu. Corespondență (1928-1974)*, coordonator și studiu introductiv prof. univ. dr. Corneliu-Mihail Lungu. Ediție de documente întocmită de Maricica Ifrim și Ana-Felicia Diaconu, București, 2004 (scrisorile din 17 februarie 1942 și 27 mai 1948).

⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Arhivistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 321.

¹⁰ Ca dovadă, în 1892 B. P. Hasdeu cumpăra un aparat fotografic „cu care să putem scoate în fotografie unele acte istorice mai importante, devenite aproape nelisibile din cauza vechimii și a deteriorației”, în timp ce D. Onciul va cumpăra primul aspirator de praf etc. (*Istoricul Arhivelor Statului...*, p. 112-114).

Uneori practica a fost mai puternică, în sensul bun, decât normele, conducând la soluții pozitive, ca să nu mai vorbim de situațiile în care întârzierea implementării unora dintre ele a avut rezultate neașteptate. Sunt bine cunoscute în această privință urmările, adesea invocate, ale încetinelii și apoi ale neaplicării prevederilor Jurnalului din 4 noiembrie 1843 în Țara Românească și cele ale Legii din 1855 în Moldova în materia selecționării documentelor „netrebuincioase” („netrebnice”)¹¹.

După cel de-al Doilea Război Mondial, Arhivele românești au intrat într-o nouă etapă a evoluției lor, în multe privințe deosebită față de cea anterioară și caracterizată, atât în ordine calitativă cât și cantitativă, de progrese și regrese.

La capitolul cantitate, s-au înscris construcțiile noi de sedii de Arhive și amenajarea altor spații cu această destinație, în reședințele de regiuni și raioane, iar după 1968 în cele de județ. Chiar dacă n-au satisfăcut integral necesitățile – practic, o asemenea cerință va rămâne permanent un deziderat – aceste spații au permis preluarea unei cantități importante de documente, cele mai multe provenind de la așa-zisele organizații desființate la începutul instaurării regimului comunist. Merită, însă, remarcat efortul investițional deosebit făcut în perioada 1975-1985, în urma căruia o parte a filialelor județene ale Arhivelor Statului s-au mutat în localuri noi, îndestulătoare pentru câteva decenii. Din păcate, aceste câștiguri au avut și un revers negativ, cu efecte de durată, manifestat în preluările forțate, la ordin, de documente, cu evidențe profund deficitare sau chiar inexistente, preluările fiind efectuate din dorința de ocupare a spațiilor, fără pregătirea prealabilă a documentelor. În numeroase cazuri, consecințele nefericite ale unor asemenea preluări nu sunt nici astăzi remediate în materie de evidență.

Cât privește latura calitativă a activității din această perioadă, este de subliniat că, pe fondul legislației adoptate acum¹², s-a derulat un cert efort de îmbogățire a bagajului de concepte și noțiuni specifice arhivisticii, multe moștenite din tradiția autohtonă a disciplinei, altele preluate din teoria și practica arhivistică internațională, cele din urmă cunoscute satisfăcător prin schimburile de experiență cu alte țări, mai ales socialiste, sau prin traduceri din literatura arhivistică străină și publicate în „Buletinele de informare și documentare arhivistică”.

Între conceptele importante lansate în a doua jumătate a secolului trecut, dincolo de unele aspecte mai mult sau mai puțin discutabile ale conținutului lor, au fost cele de fond arhivistic, folosit începând cu anul 1957¹³.

¹¹ *Istoricul Arhivelor Statului...*, p. 108.

¹² *Dicționar al științelor speciale...*, p. 154-156; vezi, de asemenea, editorialul „Revistei Arhivelor”, nr. 2/1963, p. 3-11.

¹³ Florea Boeraș, *Considerații cu privire la noțiunea de fond arhivistic*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1-2/1974, p. 269-274.

ca și cel de Fond Arhivistic de Stat, conceptul de Fond Arhivistic Național, apărut în urma adoptării Decretului nr. 472/1971 etc. Îndeosebi ultimele două concepte au avut un impact major asupra întregului sistem arhivistic românesc întrucât, fiind strâns legate de tipul de societate instaurat în țară, au imprimat politicii arhivistice tendințele specifice acesteia.

În același timp, s-a creat, clarificat și îmbogățit suportul teoretic și au fost abordate, practic, majoritatea operațiunilor și lucrărilor arhivistice cunoscute și efectuate și astăzi pe baze asemănătoare, dacă nu similare. Bibliografia „Revistei Arhivelor”, alcătuită pentru perioada 1924-1985¹⁴, la secțiunea *Arhivistică* atestă că după 1950 arhiviștii români s-au ocupat de chestiuni de finețe ale meseriei, cum sunt cele privind terminologia arhivistică, selecționarea documentelor (numită o perioadă expertizare) și criteriile sale de bază, standardizarea, preluarea documentelor cu privire specială asupra custodiei, istoria instituțiilor (a cărei însemnătate a crescut semnificativ după omologarea termenului de fond arhivistic), valoarea documentelor și principiile axiologice de referință, microfilmarea arhivelor, prelucrarea automată a datelor din documentul de arhivă și clasificatorul tematic, organizarea fișierelor tematice, fondarea, ordonarea și inventarierea documentelor din depozitele proprii, evidența fondurilor și colecțiilor arhivistice, verificarea existentului cu inventarele, folosirea indicatoarelor de termene de păstrare și a nomenclatoarelor de dosare, tehnicile de restaurare și procedeele de întărire a suporților de documente, folosirea documentelor în scopuri științifice și practice, problemele de bază ale tratatului de arhivistică, publicațiile și bibliografiile arhivistice etc.

Inventarul succint de mai sus al problematicii abordate în lucrările de mai mare sau mai mică întindere publicate dovedește că după 1950 spectrul de preocupări al teoriei și practicii arhivistice românești a dobândit dimensiuni remarcabile și în cele mai multe privințe de un nivel calitativ comparabil experienței internaționale. Fapt pozitiv, pentru unele din aceste lucrări și operațiuni au fost elaborate și puse în aplicare norme speciale, care împreună cu normele tehnice și instrucțiunile generale lansate pe acest parcurs au năzuit să dea activității arhivistice o înfățișare unitară.

În plus, în aceeași perioadă s-au impus unele tendințe de politică arhivistică inedite față de perioada anterioară războiului. Printre primele s-a numărat planificarea activității, anual și pe perioade mai scurte, odată cu preocuparea pentru cunoașterea arhivelor de la organizațiile zise socialiste, de unde concentrarea atenției pe modul de constituire și organizare a acestor arhive și pe inventarierea și prelucrarea lor, în general, într-o manieră asemănătoare și compatibilă cu cea practică în Arhivele Statului. În aceeași ordine s-au înscris

¹⁴ Mioara Tudorică, *Revista Arhivelor. 1924-1985. Bibliografie tematică*, București, D.G.A.S., 1988, p. 157-341.

alcătuirea și punerea în practică a unor norme destinate exclusiv acestor creatori, instrument rămas din păcate nepublicat în „Buletinul Oficial”, precum și dezvoltarea unei adevărate metodologii pentru îndrumarea și controlul lor, concomitent cu grija pentru pregătirea de specialitate și perfecționarea personalului lor de arhivă în spiritul legislației arhivistice în vigoare. Este evident că o astfel de politică arhivistică și-a propus, în chip meritoriu, să facă din creatori punctul de pornire în organizarea rațională și logică a circuitului documentelor în raport cu valoarea lor, destinația actelor urmând să fie hotărâtă conform acestui criteriu, însă, urmare a unei mulțimi de motive asupra cărora nu este cazul să stăruim aici, rezultatele sale au fost, cu mici excepții, sub așteptări.

Pe lângă tendințele menționate, care au influențat pozitiv ținuta activității arhivistice românești în a doua jumătate a secolului trecut, în aceeași perioadă au intrat în obicei practici pernicioase pentru mersul domeniului, aflate în strânsă legătură cu specificul, cerințele și mentalitățile epocii. Planificarea activității, de pildă, introdusă, pe bună dreptate, ca mijloc cu rol fundamental în creșterea randamentului cantitativ și calitativ al acesteia, în loc să-și îndeplinească menirea, a derapat vădit spre ținte cantitative exagerate, în consens cu ceea ce impunea comanda politică, fapt care a avut efecte dăunătoare asupra dimensiunii calitative a muncii. Adevăr bine știut, dacă astăzi evidența fondurilor și colecțiilor aflate în depozitele Arhivelor Naționale prezintă lipsuri în multe privințe greu de evaluat și cu atât mai puțin de remediat, aceasta este și consecința ordinelor nerealiste de preluare date în anii '70-'80, amintite și mai sus, ca și a judecăților arbitrare făcute de conducerea centrală a instituției cu privire la desfășurarea, stadiile intermediare și momentul de încheiere a unor lucrări esențiale, cum este inventarierea, proclamată ca încheiată, împotriva realității, la sfârșitul anilor '80.

În legătură cu fixarea indicatorilor și a priorităților, uneori au ieșit la suprafață atitudini bizare și deloc prielnice unei prestații profesionale de substanță, de tipul invitației pentru „grăbirea ritmului prelucrării materialelor documentare constituite după sistemul numărului de bază și păstrate în coli de conexare”, cum cerea un material publicat în „Revista Arhivelor” din 1966¹⁵. N-au lipsit nici atitudinile cu tentă politizantă, de chemare a Arhivelor la construirea socialismului, cum proceda un material apărut în aceeași revistă în 1959¹⁶, sau cele referitoare la sarcinile Arhivelor Statului desprinse din

¹⁵ Tiberiu Coliban, *Grăbirea ritmului prelucrării materialelor documentare constituite după sistemul numărului de bază și păstrate în coli de conexare*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1966, p. 205-208.

¹⁶ Ion Paraschiv, *Folosirea Arhivelor în construirea socialismului*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1959, p. 46-57.

documentele partidului și din cuvântările secretarului său general¹⁷. Din fericire, dacă asemenea atitudini n-au putut fi evitate, inclusiv în documentele de planificare a muncii, care trebuiau întocmite după anumite tipare, reflectarea lor în indicatorii activității, de regulă, n-a depășit prea mult nivelul formal, arhiviștii ocupându-se cu problemele de bază ale meseriei și cu cele impuse de realitatea arhivistică obiectivă. Uneori, chiar și atunci când au fost invocate comandamentele politice ale timpului, sarcinilor specifice ale muncii arhiviste li s-a rezervat un loc rezonabil, cum rezultă, de pildă, din editorialul „Revistei Arhivelor” din ianuarie 1961, în care, după pomenirea obligatorie a importanței Congresului al III-lea al P.M.R., se sublinia că sarcinile Arhivelor în lumina documentelor acestui congres urmau să fie: valorificarea documentelor în diferite scopuri, întocmirea unei scheme de sistematizare a documentelor și alcătuirea unui catalog tematic al fondurilor bazat pe fișierul tematic al documentelor, prelucrarea și inventarierea documentelor, întocmirea instrumentelor de evidență pentru toate fondurile din depozitele Arhivelor Statului și de la organizații, elaborarea unor instrumente de lucru (cataloge, conșpecte, ghiduri, îndrumătoare) și completarea cu documente prin achiziții sau preluări de la instituții¹⁸. E limpede că sarcini de felul celor de mai sus, pe fond, ignorau litera documentului de partid, răspunzând, în primul rând, cerințelor impuse de realitatea arhivistică, ceea ce nu va fi cazul și cu dispoziția absurdă și inutil cronofagă de la mijlocul anilor '80, când s-a ordonat evaluarea bunurilor culturale aflate în păstrarea Arhivelor Statului de atunci pentru a evidenția contribuția substanțială a acestora la sporirea avuției naționale.

Am apelat la prezentarea de până aici pentru a sublinia, între altele, că sub ambele aspecte avute în atenție în cele de față activitatea arhivistică de astăzi are loc pe linii ancorate cert în trecutul ei mai apropiat sau mai îndepărtat. Multe din problemele de natură cantitativă sau calitativă despre care arhiviștii români au discutat după 1990 se recunosc în situația anterioară, unele revenind ciclic. Astfel, de pildă, este cazul legislației care, ca problematică de ordin calitativ, și-a găsit rezolvarea parțială în 1996, pentru a ieși din nou la suprafață în ultimii ani, din pricina schimbărilor rapide din societate. Pentru o sumă importantă de motive, care nu mai trebuie amintite aici, baza legislativă constituie unul din suportii ce vor fixa locul și rolul Arhivelor în societate, contribuind la

¹⁷ De pildă, Ionel Gal, *Bilanț rodnic, perspective luminoase*, în „Revista Arhivelor”, nr. 4/1979, p. 381-385; Idem, *Noi perspective în activitatea arhivistică*, în *loc.cit.*, nr. 1/1978, p. 33-37; Idem, *Arhivele Statului în cei 30 de ani de la eliberare*, în *loc.cit.*, nr. 3/1974, p. 339-343 etc.

¹⁸ Editorial: *Sarcinile actuale ale activității arhiviste în lumina documentelor Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1961, p. 3-46.

îndeplinirea funcțiilor lor în administrarea, supravegherea și protecția specială a documentelor din Fondul Arhivistic Național, la normalizarea raporturilor cu creatorii și deținătorii de documente, la întărirea statutului profesional al arhivistului, la creșterea performanței activității arhivistice etc. În esență, îmbunătățirea substanțială a bazei legislative a Arhivelor românești reprezintă forma specifică sub care domeniul se aliniaza reformei din întreaga societate.

În egală măsură însă, după 1990 Arhivele românești au avut a se confrunta, ca nivel de răspuns, cu responsabilități și sarcini necunoscute până atunci. Unele din aceste responsabilități s-au născut pe un flux de solicitare resimțit de instituție pretutindeni în lume. De aceea în literatura de specialitate a făcut carieră formula „responsabilități crescute și resurse limitate”, pentru un fenomen general ce caracterizează de mai bine de două decenii amploarea solicitărilor la care sunt supuse Arhivele, față în față cu limitele capacităților personalului, depozitelor și dotărilor lor. S-a subliniat, în acest sens, că în societatea contemporană Arhivele au de rezolvat probleme multiple și dificile, generate de mutațiile socio-economice rapide, de explozia informațională, de schimbările aduse de revoluția științifico-tehnică, de creșterea responsabilității societății pentru membrii ei, de dezvoltarea fără precedent a aparatului administrativ, a masei documentare create de acesta și a cerințelor cercetării științifice etc¹⁹.

După 1990, Arhivele românești au resimțit în măsuri variabile toate aceste tipuri de solicitări, însă în mod cert cele de ordin administrativ și social au ocupat locul privilegiat. Este vorba, fără îndoială, de efortul supradimensionat desfășurat de întregul sistem în direcția rezolvării cererilor depuse de cetățeni, ca efect al adoptării și aplicării legislației restitutive postcomuniste. Acest fapt a debalansat aproape în fiecare an prevederile indicatorilor de muncă. Lucrând în condiții materiale practic neschimbate comparativ cu perioada anterioară și cu un personal sensibil de aceeași mărime, dar parțial neexperimentat, ca urmare a pensionărilor intervenite între timp, Arhivele Naționale au avut de parcurs un drum ale cărui obstacole încă nu au fost depășite integral și care a pus sub semnul îndoielii îndeplinirea atât cantitativă, cât și calitativă a altor sarcini de activitate.

Pe acest fond, unele probleme au primit răspunsuri din mers, dar inevitabil parțiale. Astfel au fost problemele de personal, legate de necesitatea înlocuirii celor plecați la pensie, sens în care, între altele, s-a înființat și Facultatea de Arhivistică. Este, însă, de așteptat ca aportul numeric în oameni al

¹⁹ Oscar Gauye, *Provocarea Arhivelor: responsabilități crescute și resurse limitate*. Raport principal. Prima ședință plenară a celui de-al X-lea Congres Internațional al Arhivelor, Bonn, 1984, în „Buletin de documentare arhivistică”, nr. 1(29), București, 1985, p. 31-50; Michael Swift, *Provocarea arhivelor: responsabilități sporite și resurse limitate*. Raport principal. Cea de a doua ședință plenară..., în *loc. cit.*, p. 54-77.

acestei instituții să dea rezultate calitative într-o perspectivă mai îndepărtată, pe măsură ce noii veniți se vor fi integrat deplin și vor fi acumulat mai multă experiență.

Pentru direcția în care va evolua instituția în anii viitori, mult mai însemnat este decalajul mare între realitatea economică și imperativele arhivistice, cum le numește literatura de specialitate²⁰. Acest decalaj privește concomitent problemele de personal, de logistică, de gestiune a arhivelor și în ultimă instanță chiar de salvare a acestora, problema din urmă scoțând adesea la suprafață dificultăți aproape insurmontabile. Adăugate dezzechilibrului amintit mai sus, toate au provocat inevitabile întâzieri și deficitul de calitate de altfel previzibil în activitatea de ansamblu.

Fapt însă mult mai grav, acest decalaj pune sub semnul întrebării implementarea strategiei de modernizare și reformare a întregului sistem, care dă expresie calității întregii politici arhivistice românești și care, după cum știm, a fost deja articulată pe o perioadă tinzând spre sfârșitul deceniului în care ne aflăm. Or, câtă vreme modernizarea este un deziderat permanent și cu obiective astăzi sensibil deosebite și mai ambițioase decât cele afișate acum circa douăzeci de ani, aceasta constituie o miză prea serioasă, în ambele direcții discutate aici, pentru a fi pierdută.

Știm bine că modernizarea activității arhivistice potrivit programului alcătuit la sfârșitul anului 2004 stăruie, pe lângă chestiunile de cadru legislativ, mărirea, repararea și întreținerea spațiilor de depozitare, preluări în depozitele proprii, pregătirea pentru microfilmare și microfilmarea propriu-zisă, restaurări de documente și alți indicatori cantitativi, și asupra direcțiilor prioritare vizând lucrările de natură calitativă, subsumate noțiunii generice de evidență. Toate la un loc dau contur unui ansamblu teoretic cu suficiente premise de a face un pas înainte pe terenul arhivistic.

Cum trebuie însă procedat pentru ca pasul să fie real, în condițiile cerințelor tot mai greu de prevăzut de la o perioadă la alta, ale resurselor limitate despre care am vorbit, ale limitelor logistice și de personal, ale incertitudinilor privind soarta instituției, ale necorelărilor legislative și ale frustrărilor existente la nivelul mentalului din Arhive și mai cu seamă din societate?

Simpla enumerare a celor de mai sus ne conduce spre locurile comune, de mult intrate în conștiința arhiviștilor, care înseamnă planificarea muncii, respectarea riguroasă a prevederilor planurilor, elaborarea lor realistă – eliminând tendința venind din trecut a multor șefi de a le încărca exagerat –, respectarea greutateii specifice a fiecărei operațiuni de pe fluxul logic al vieții documentelor și, în această ordine, îmbunătățirea semnificativă a relației cu creatorii de

²⁰ Oscar Gauye, *op.cit.*, p. 50.

documente, cristalizarea realistă a ierarhiei priorităților, perfecționarea pregătirii profesionale ca premisă a definirii statutului arhivistului, schimbarea mentalităților, alinierea la o perspectivă unitară a activității arhivistice etc.

Este de bun simț să recunoaștem că pe cât de adânc și de demult sunt înrădăcinate în conștiința personalului nostru arhivistic astfel de noțiuni, pe tot atât de rezonabil și de justificat este motivul care le-a dat naștere. De aceea a renunța prea ușor la unele dintre ele numai pentru că provin din trecut n-ar fi, poate, cea mai fericită opțiune.

Fiecare dintre aceste noțiuni deschide câte o cale spre cantitate și spre calitate. O judecată simplă asupra lor și asupra celor două categorii aduse aici în atenție arată cât de fragil este echilibrul între ele și cât de ușor se poate cădea mai ales în partea în care operează regulile contabile. În această privință, experiența ce rezultă din modul în care s-a folosit și se folosește planificarea activității arhivistice este revelatoare, după părerea noastră. Acceptat pretutindeni ca un instrument cantitativ și calitativ, indispensabil randamentului ridicat în orice domeniu, planul, în general, și, evident, variantele lui implică o metodologie de elaborare și un demers aplicativ de mare rigoare. Elaborarea presupune cel puțin câteva etape obligatorii: stabilirea obiectivelor și a ordinii priorităților, termene acceptabil de atins, resurse materiale și personal desemnat să rezolve măsurile corespunzătoare obiectivelor, adoptarea indicatorilor, comunicarea lor tuturor salariaților și asigurarea că au fost asimilați corect etc. La rândul său, îndeplinirea implică urmărirea atentă și permanentă a derulării activității, pe obiective, măsuri și termene și, la nevoie, revederea, modificarea și actualizarea sarcinilor în raport cu factorii de influență într-un sens sau altul ce intervin în cursul anului. Este o chestiune de însemnătate esențială și chiar de deontologie profesională dacă asemenea etape sunt urmate cu atenție în practica planificării și mai ales în ceea ce privește definitivarea ierarhiei priorităților, care este „momentul critic” al oricărui plan de lucru²¹. Nu mai vorbim de necesitatea din ce în ce mai presant resimțită în ultimii 15 ani de Arhivele românești de a prevedea inițiativele legislative și normative omise în urma acestora cu finalitate restitativă pentru a-și putea stabili obiective și sarcini cât de cât realizabile. Ceea ce nu s-a reușit decât rareori. Din cauza felului haotic de a se legifera și a necorelărilor codificatoare, mereu aceste lucruri ne-au luat prin surprindere, găsindu-ne nepregătiți.

Oricare ar fi, însă, circumstanțele, în loc de concluzie, trebuie să acceptăm, după opinia noastră, că, în ipostaza de activitate prin excelență intelectuală, între cele două categorii fixate de la început ca repere definitorii, activitatea arhivistică trebuie să opteze clar pentru ceea ce conferă durabilitate lucrurilor. Iar ceea ce dă durabilitate nu este decât treaba bine făcută.

²¹ Michael Swift, *op. cit.*, p. 63.

Résumé

L'article représente une analyse intéressante de l'évolution de l'institution des Archives Nationales dans l'approche quantité-qualité.

Le moment même de la fondation des Archives Nationales se trouve sous l'égide du rapport quantité-qualité: du point de vue qualitatif, la nouvelle institution avait comme but de garder la mémoire nationale; en même temps, du point de vue de la quantité, elle risquait déjà d'être accablée par la grande quantité de documents versés par l'administration d'Etat.

Des moments importants du saut qualitatif sont considérés les premiers règlements, les essais de normalisations de l'activité archivistique qui aboutissent avec des lois des archives, la centralisation de l'institution (après les moments historiques où les frontières de la Roumanie ont changé de contour: 1859, 1918), la fondation de l'enseignement archivistique (École Supérieure d'Archivistique et Paléographie – 1924, la Faculté d'Archivistique – 1992), le Musée des Archives, l'enrichissement de la terminologie archivistique roumaine par des traductions, des échanges avec l'étranger, la parution du traité L'Archivistique du professeur Aurelian Sacerdoțeanu (1970), l'élaboration des normes et des instructions pour les producteurs d'archives.

Pour le côté quantitatif, l'auteur évoque les nombreuses situations où l'institution s'est confrontée à de nombreux versements sans évidence, les magasins d'archives toujours insuffisantes, la planification de l'activité suivant des indicateurs économiques qui n'avaient rien à faire avec l'archivistique (dans les dernières années du régime communiste), mais aussi, la construction de nouveaux bâtiments pour les archives départementales en 1968 et 1975-1985.

L'auteur voit l'évolution du rapport qualité-quantité comme conséquence d'un autre rapport, celui entre les responsabilités accrues et les ressources limitées, qui a une influence décisive sur les perspectives de modernisation des Archives Nationales à l'époque de l'information.